

ВІТЬКО

УДК 339.137.22:339.924

Даніїл Олександрович  
 danii.vitko.190992@gmail.com

## ДЕТЕРМІНАНТИ ЗОВНІШНЬОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОМПАНІЙ НА АГРАРНИХ РИНКАХ ЄС

### DETERMINANTS OF COMPANIES' EXTERNAL COMPETITIVENESS AT THE AGRICULTURAL MARKETS OF EU

аспірант, Київський  
 національний університет імені  
 Тараса Шевченка

Здійснено оцінку впливу спільної аграрної політики ЄС та торговельних обмежень на конкурентні позиції компаній з ЄС та з третіх країн. Виявлено напрями впливу обох політик на такі аспекти конкурентоспроможності як ціна та якість продукції. Показано, що прямі виплати з фондів ЄС найбільше впливають на рівень конкуренції на ринках аграрної продукції ЄС. Вони, по-перше, підвищили продуктивність, вдосконалили структуру ринків та зробили їх більш конкурентними, а по-друге, покращили торговельні баланси країн ЄС в торгівлі саме аграрною продукцією.

\* \* \*

Осуществлена оценка влияния обшей аграрной политики ЕС и торговых ограничений на конкурентные позиции компаний из ЕС и с третьих стран. Выявлены направления влияния обеих политик на такие аспекты конкурентоспособности как цена и качество продукции. Показано, что прямые выплаты из фондов ЕС больше всего влияют на уровень конкуренции на рынках аграрной продукции ЕС. Они, во-первых, повысили производительность, усовершенствовали структуру рынков и сделали их более конкурентными, а во-вторых, улучшили торговые балансы стран ЕС в торговле именно аграрной продукцией.

\* \* \*

**Introduction.** The EU agrarian markets are very attractive for international companies, resulting in the dynamism of competition. On the other hand, the EU is characterized by extremely restrictive trade and agricultural policies. It magnifies the need to study the impact of the environment on the companies' competitiveness.

**Purpose.** The purpose of the paper is to assess the impact of the CAP and EU trade policy on the external competitiveness of international agribusiness enterprises.

**Results.** The key aspects of competitiveness are the price and quality of products, which are influenced by the common agricultural and trade policies. Thus, the EU trade policy, which is used to restrict access to the market, includes measures protecting the national agrisectors of the EU, limiting foreign imports. It usually involves high import tariffs or quotas that limit the amount of imports for a particular product from a given country and allow domestic producers with high production costs to compete. Further, internal support includes support for prices and direct subsidies paid by government to farmers. Payments that are most distorting trade are those related to levels of production (so-called related direct payments), which contributes to overproduction and lower world prices.

In our opinion, direct payments, within the financial instruments, do influence the level of competition in the markets of agricultural products of the EU and, respectively, on the competitiveness of companies both from the EU and from the third countries. We believe that payments from EU funds within the framework of the CAP, firstly, increased productivity, improved the structure of the markets and made them more competitive; and, secondly, improved trade balance of agrarian products of the EU countries.

**Conclusion.** The CAP and EU trade policy are key determinants of the external competitiveness of companies.

**Ключові слова:** міжнародна конкурентоспроможність, аграрні ринки, ЄС, спільна аграрна політика

**Ключевые слова:** международная конкурентоспособность, аграрные рынки, ЕС, обшая аграрная политика

**Keywords:** international competitiveness, agrarian markets, EU, common agrarian policy

## ВСТУП

Європейський Союз (ЄС) є значним за обсягом ринком споживання, оскільки налічує понад 508 млн. мешканців. Відносячись до групи розвинених країн, він також характеризується платоспроможним попитом – показник середнього доходу споживача перебуває на рівні 2250 євро на місяць. Згадані чинники роблять його дуже привабливим для іноземних підприємств, що має наслідком динамізацію конкуренції.

Конкурентне середовище для компаній з ЄС є менш жорстким внаслідок спільної аграрної політики (САП) та відсутності торговельних бар'єрів. Проте компанії з третіх країн стикаються зі справжніми викликами, виходячи на ринки с/г продукції ЄС.

На проблему оцінки міжнародної конкурентоспро-

можності підприємств останнім часом звертається значна увага з боку як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Однак, питання оцінки саме зовнішнього середовища приймаючої країни, особливо всередині інтеграційних утворень, є досить слабо дослідженим.

## ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є оцінка впливу САП та торговельної політики ЄС на зовнішню конкурентоспроможність міжнародних аграрних підприємств.

## МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В ході дослідження використовувалися методи аналізу, узагальнення, індукції-дедукції, порівняння та регресійний аналіз.

## РЕЗУЛЬТАТИ

Міжнародна конкурентоспроможність компанії або її продукції залежить від двох найголовніших чинників – ціни та якості. На ці обидві агреговані величини, які визначають місце компанії на ринках ЄС, найбільше впливають: умови та інструменти САП та торговельної політики ЄС. Значним чином, САП сприяє посиленню конкурентоспроможності компанії саме з ЄС шляхом підтримки їх фінансової стійкості завдяки прямим виплатам, одночасно впливаючи і на конкурентні позиції компанії з третіх країн, а також на рівень якості через обов'язкові та добровільні стандарти якості цієї продукції (нині частина політики

САП відповідає за це, а також нетарифне регулювання) [1].

З іншого боку, ЄС варто віднести до групи країн, які характеризуються дуже протекціоністською торговельною політикою в аграрній сфері щодо третіх країн. Торгові бар'єри дійсно високі, хоча вони пом'якшуються різноманітними схемами преференцій, які надають порівняно сприятливі умови доступу для країн, що розвиваються, які саме в аграрному секторі й мають найбільші конкурентні переваги.

У цілому, наше бачення впливу зовнішнього середовища на конкурентоспроможність компанії на аграрних ринках ЄС представлена на рис. 1.

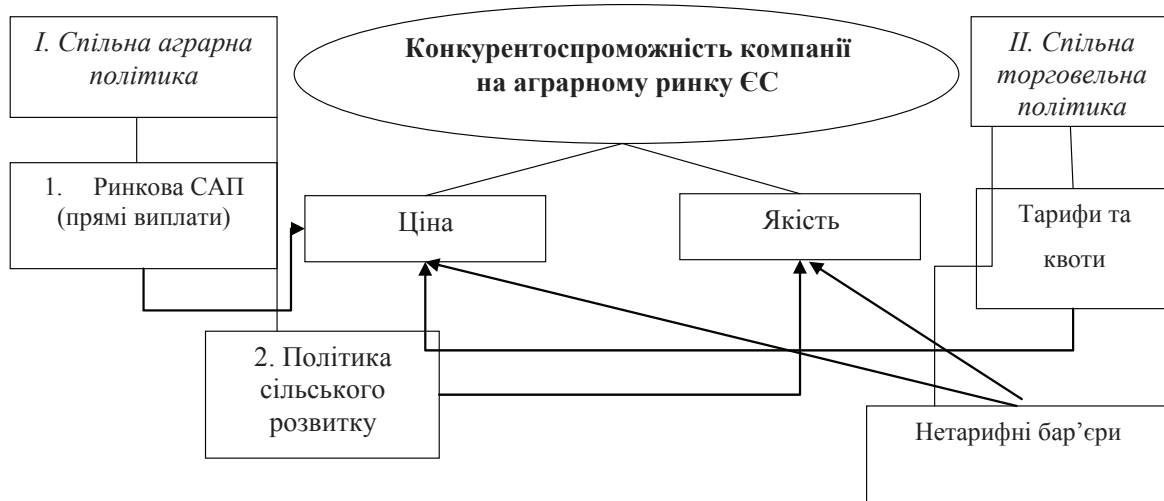


Рис. 1. Вплив зовнішнього середовища на конкурентоспроможність компанії на аграрних ринках ЄС

Розглянемо спочатку загалом ці детермінанти, а потім проаналізуємо їх детально окремо.

Отже, загалом спільна торговельна політика ЄС, яку можна звести до обмеження доступу до ринку, передбачає заходи, що захищають національні агро-сектори країн ЄС, обмежуючи іноземний імпорт. Це зазвичай передбачає високі імпорتنі тарифи або квоти, які обмежують кількість імпорту для певного продукту з даної країни та дозволяють вітчизняним виробникам, які мають високі виробничі витрати, конкурувати.

Внутрішня підтримка включає підтримку цін та прямі субсидії, що сплачуються урядом фермерам. Платежі, які найбільше спотворюють торгівлю – це ті, які пов'язані з рівнями виробництва (так звані пов'язані прямі виплати), що сприяє перевиробництву та зниженню світових цін. Тому звернемося до фінансових інструментів САП, які найбільше спотворюють конкуренцію та впливають на конкурентні позиції компанії.

Частка витрат САП в загальному бюджеті ЄС протягом 1980-2017 рр. значно знизилася, з 73 % у 1985 р. до 39 % у 2016 р.. Це зменшення відбулося, незважаючи на послідовне розширення ЄС. Така тенденція до зниження частки витрат ЄС на САП головним чином пов'язана з реформуванням САП та збільшенням частки інших політик ЄС.

Найбільшого абсолютного значення фінансування САП досягало в 1997 р., а також в 2005-6 рр. Після 2006 р. прослідковується чіткий тренд на зменшення фінансування САП. Протягом останніх років у ЄС

витрати на підтримку сільського господарства лише за рахунок Європейського аграрного фонду гарантування (ЄАФГ) знаходилися у межах 42-45 млрд. євро на рік.

Що стосується напрямів підтримки, то 94 % обсягів фінансування ЄАФГ спрямовується на пряму допомогу (41,6 млрд. євро у 2016 р.). Слід зазначити, що до 2005 р. прямі виплати були пов'язані із виробництвом продукції та надавалися на гектар посівів, голову худоби тощо. У 2014 р. на такий вид прямої підтримки було спрямовано лише 2,7 млрд. євро (6,1 %), а в 2016 р. – 5,38 млрд. євро (9,8 %). Тобто, після появи в 2005 р. непов'язані платежі розширювалися до 2014 р. У 2016 р., як видно з рис. 2., вони зменшили свою частку, одночасно збільшилася частка пов'язаних витрат.

На сьогодні, відповідно до напрямів реформування підтримки сільського господарства ЄС, основна сума прямих виплат (90,2 %) не пов'язується з виробництвом продукції. Фермер отримує кошти за збереження своїх земель у придатному для сільгоспвиробництва стані, дотримання екологічних та інших стандартів.

Ще близько 6 % (2,5 млрд. євро) від суми коштів, які виділяються із ЄАФГ, спрямовуються на заходи, пов'язані із покращенням конкуренції в аграрному секторі шляхом здійснення інтервенцій. Найбільші суми коштів з цього напрямку підтримки надходять у галузь плодоовочівництва та виноробства.

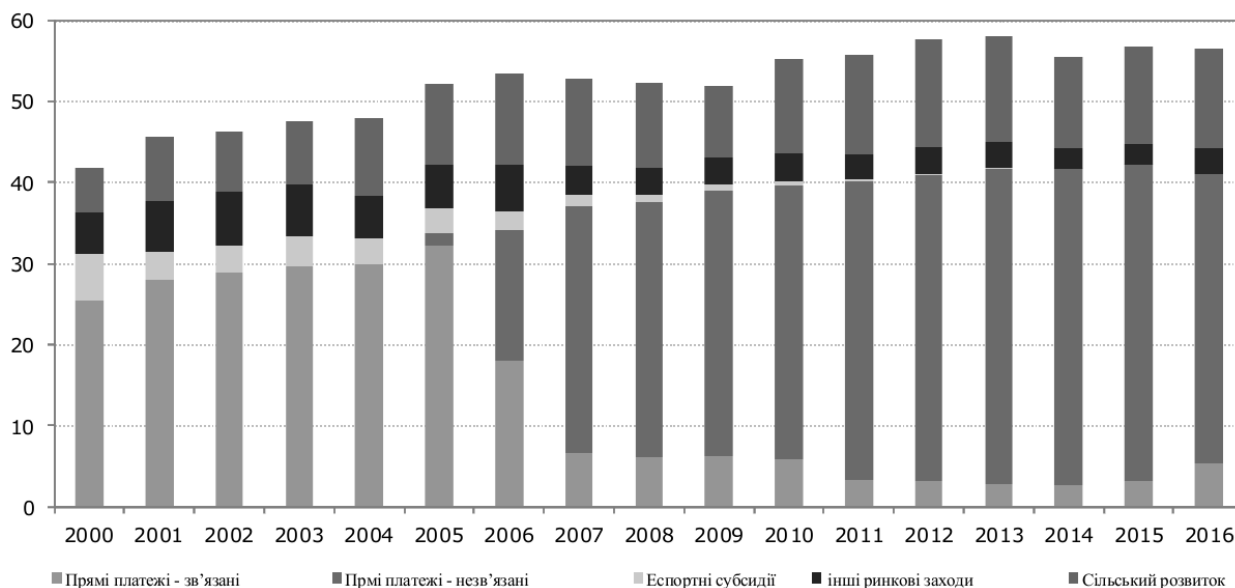


Рис. 2. Види витрат САП, 2000-2016 рр. [1]

У розрізі країн-членів ЄС найбільшу за обсягом фінансову підтримку у 2014 р. отримали Франція, Іспанія, Німеччина, Італія. Саме у аграрний сектор цих чотирьох країн надійшло 50 % (30,96 млрд. євро) коштів САФГ. Ці чотири країни є незмінними лідерами фінансової допомоги протягом довгого періоду часу.

Проте, якщо порівнювати обсяг підтримки сільського господарства з САФГ та обсяг валового випуску аграрної продукції, то ситуація тут дещо інша. Так, у

2016 р. найвищу питому вагу підтримки по відношенню до виробництва сільгосппродукції мала Греція (20,7 %), найнижчу – Нідерланди (3 %).

У середньому у ЄС-28 співвідношення між обсягом підтримки з САФГ та валовим випуском аграрної продукції становить 10,9 %. Варто відзначити, що у порівнянні з 2014 р., цей показник знизився на 1,6 %, що говорить про зниження впливу САП на рівень конкуренції на аграрних ринках ЄС.



Рис. 3. Співвідношення між обсягом підтримки та обсягом валової продукції в ЄС, 2014, 2016 рр., % [2]

Саме прямі виплати, серед фінансових інструментів, на нашу думку, здатні впливати на рівень конкуренції на ринках аграрної продукції ЄС, відповідно на конкурентоспроможність компаній як з ЄС, так і з третіх країн. Ми вважаємо, що виплати з фондів ЄС в рамках САП: по-перше, підвищили продуктивність, вдосконалили структуру ринків та зробили їх більш

конкурентними; по-друге, покращили торговельні баланси країн ЄС в торгівлі саме аграрною продукцією.

Першу нашу гіпотезу ми можемо підтвердити, проаналізувавши зв'язок між виплатами та зміною прибутковості компаній в аграрному секторі, а також між зміною загальної факторної продуктивності (total factor productivity).

Аналіз еволюції чистої прибутковості аграрних підприємств ЄС вказує на загальний тренд до зростання, проте певну нестабільність. Падіння прибутковості відбулося в 2008-09 рр., а також в 2015 р. Цікавим є те, що саме в періоди падіння прибутковості фінансування САП зросло, особливо в період

фінансової кризи. Як видно з рис. 4, зростання фінансової допомоги від ЄС призводило до зростання прибутковості вже у наступний рік. Так, наприклад, після зростання фінансування САП в 2008-09 рр., на 4 % в середньому, у 2010 р. прибутковість вже зросла на 25 %. Аналогічна залежність й для 2015-16 рр. [2].

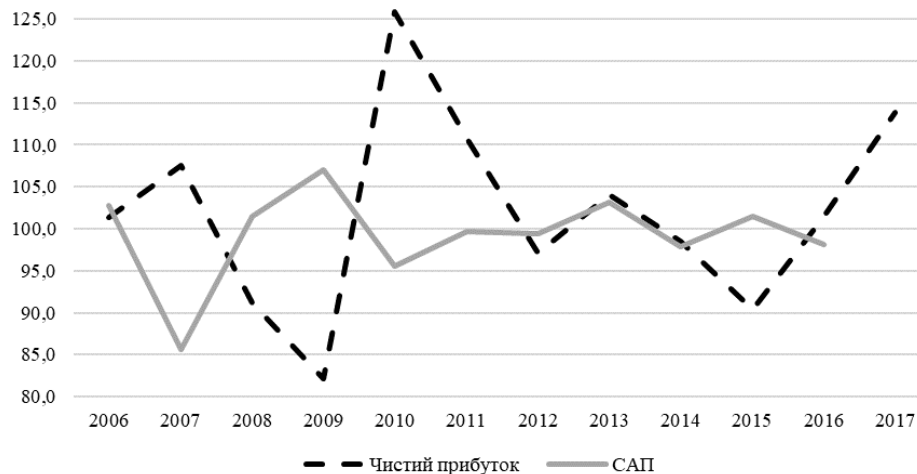


Рис. 4. Динаміка чистого прибутку та фінансування САП, 2006-2017 рр, % [2]

Використання регресії дало змогу нам встановити прямий зв'язок між чистим прибутком аграрних компаній та витратами САП за попередній період. Рівняння подане нижче.

$$\text{Прибуток} = 2,71 + 0,872 * \text{САП}_{t-1} \quad (1)$$

(3,09) (0,352)

T = 11, R-квадрат = 0,152  
(стандартні похибки у дужках)

Не дивлячись на низький показник індексу детермінації, все ж можна зробити певний висновок про кількісний вплив витрат САП на прибутковість компаній аграрного сектору, відповідно їх конкурентоспроможність. Як бачимо, збільшення витрати на 1 % мало результатом зростання чистого прибутку на 0,872 %.

#### ВИСНОВКИ

Таким чином, аграрні ринки є дуже привабливими для іноземних компаній і характеризуються високим

рівнем конкуренції. Впливаючи на ціни та вимоги до якості продукції, САП та торговельна політика ЄС є ключовими детермінантами зовнішньої конкурентоспроможності компаній.

#### Список використаних джерел

1. Common agricultural policy. URL: [https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy\\_en](https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy_en).
2. Indicator A of the income from agricultural activity. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/igm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tag00057&plugin=1>

#### References

1. Common agricultural policy. URL: [https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy\\_en](https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy_en).
2. Indicator A of the income from agricultural activity. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/igm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tag00057&plugin=1>